

Бібліографічний опис:

[Від редакції] (2023) Нарада етнологів та учених-гуманітаріїв України. *Народна творчість та етнологія*, 2 (398), 81–88.

[Editorial] (2023) Meeting of Ethnologists and Scholars of the Humanitarians of Ukraine. *Folk Art and Ethnology*, 2 (398), 81–88.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

НАРАДА ЕТНОЛОГІВ ТА УЧЕНИХ-ГУМАНІТАРІЇВ УКРАЇНИ

На початку **червня 2023 року** в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) ім. М. Т. Рильського НАН України відбулася **етнологічна нарада** в онлайн-режимі, присвячена обговоренню стану підготовки вчених-етнологів та реальних потреб у забезпеченні наукових, культосвітніх та управлінських структур фахівцями-народознавцями. Ініціаторка заходу директорка ІМФЕ ім. М. Т. Рильського академік **Ганна Скрипник** ознайомила присутніх із метою та завданнями наради, актуалізувала остаточну потребу порушення питання перед Міністерством освіти і науки України про включення фаху «Етнологія» до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні. Учасники заходу (керівники академічних установ і структурних підрозділів вишів, а також провідні учені-народознавці і дослідники-гуманітарії) в дистанційному режимі ознайомилися із проектом Звернення, підготовленим ІМФЕ ім. М. Т. Рильського та Інститутом народознавства.

У процесі дистанційного обговорення були висловлені міркування і пропозиції щодо тексту Звернення докторкою філологічних наук, професоркою, завідувачкою кафедри слов'янської філології Запорізького національного університету **Іриною Павленко**; директором Інституту народознавства, академіком НАН України **Степаном Павлюком**; докторкою філологічних наук, завідувачкою кафедри фольклористики Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Олесею Наумовською**; доктором історичних наук, професором, завідувачем кафедри українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» **Володимиром Сцярем**; доктором історичних наук, проректором з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» **Сергієм Швидким**; доктором історичних наук, професором, завідувачем відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України **Ярославом Тарасом** та іншими відомими вченими.

У висліді обговорення було прийнято рішення про схвалення тексту Звернення до Міністра освіти і науки **О. В. Лісового** про поновлення спеціальності «Етнологія» та оприлюднення його на сайтах профільних інституцій і на сторінках журналу «Народна творчість та етнологія» (№ 2 за 2023 рік). Увазі читача пропонується текст Звернення.

***

**Міністру освіти і науки України
Лісовому Оксену Васильовичу**

Шановний Оксене Васильовичу!

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Інститут народознавства НАН України, науковці-етнологи та відомі вчені-гуманітарії звертаються до Вас із проханням сприяти вирішенню питання про включення до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні, такої спеціальності, як «**Етнологія**».

Ми поділяємо думку, висловлену Відділенням наук про землю НАН України, про те, що затверджений перехід до нового скороченого переліку галузей знань і спеціальностей, прийнятий Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266, є недостатньо обґрунтованим як з точки зору загальних принципів класифікації спеціальностей, так і перспектив розвитку науки й освіти в Україні, та потребує удосконалення й перегляду. Зокрема, наголошені установи та спільнота дослідників-народознавців пропонують поновити таку спеціальність, як «**Етнологія**» і ввести її до переліку спеціальностей у галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Етнологія – самостійна гуманітарна наука, одна з найпріоритетніших дисциплін у всіх провідних закладах вищої освіти світу – США, Великобританії, Франції, Австрії, Німеччині, Фінляндії, Болгарії, Словаччині, Польщі. У багатьох із них існують кафедри етнології, а в Польщі, наприклад, функціонує цілий факультет при Варшавському університеті, проводиться підготовка етнологів на бакалаврському та магістерському рівнях, відбуваються захисти докторських дисертацій.

Військові дії та міжетнічні конфлікти початку XXI століття свідчать про зростання ролі етнічних чинників у культурно-історичних процесах та національному державотворенні у світі. Актуальність підготовки фахівців-етнологів та розгортання етнологічних досліджень в Україні особливо гостро постало сьогодні не лише через суто академічні наукові інтереси, а й через виклики реальної політики і доконечні потреби підвищення рівня етнокультурної поінформованості суспільства на тлі військового вторгнення та неоімперських геополітичних зазіхань і багатосотлітніх практик російської культурної експансії проти України.

Надсилаємо Вам, шановний Оксене Васильовичу, обґрунтування доцільності поновлення цієї спеціальності.

Етнологія є основною наукою про народи та їхні культури; об'єктом її вивчення є весь спектр проблем етногенезу й етнічної історії, усіх сфер життєдіяльності етносів (від культури повсякдення та звичаєво-обрядових традицій, ремісничих навиків, народних знань, світогляду та вірувань до народно-мистецьких практик тощо). Значення підготовки фахівців зі спеціальності «**Етнологія**» в суспільстві важко переоцінити, адже народознавчі знання є об'єктивним засобом утвердження людиноцентричних концепцій сучасного світопорядку, а розв'язання етнічних проблем через утвердження практик культурного плюралізму і захисту ідеалів культурного різноманіття стає запорукою виживання людства.

До підготовки фахівців-етнологів зобов'язують і рекомендації ЮНЕСКО державам-учасницям організації. Зокрема, Генеральна конференція ООН з питань освіти, науки та культури на своїй 25-й сесії в Парижі з 17 жовтня по 16 листопада 1989 року, виходячи з того, що традиційна народна культура становить частину спільної спадщини людства і є могутнім засобом зближення різних народів та соціальних груп, утвердження їх культурної самобутності, відзначаючи її соціальне, економічне, культурне та політичне значення, роль в історії народу й місце в сучасній культурі, **рекомендує** державам-членам ЮНЕСКО **вивчати, виявляти, зберігати та популяризувати традиційну народну культуру**.

Ця гуманітарна дисципліна є універсальною наукою, адже об'єднує в собі всю філософію життя етносів, висвітлює гуманістичний ресурсний потенціал народних культур, обґрунтовує цивілізаційні перспективи та емансипацію народів у колі світового співтовариства.

Викладацьке середовище закладів вищої освіти України сприйняло ліквідацію спеціальності «Етнологія» як пряму загрозу розвитку національної культури й утвердженню політичної суб'єктності українського народу, адже поширення знань про національну своєрідність української етнокультури і про специфіку побутової культури національних меншин та етнокультурного профілю сусідніх народів має велике освітньо-пізнавальне значення в сучасних націєконсолідаційних процесах та державно-ідентифікаційних практиках в Україні.

Нагадаємо, що саме завдяки ентузіазму науковців і викладачів у 1993–1995 роках в Україні вдалося створити перші кафедри етнології (адже за радянських часів існування кафедр етнології дозволялося лише в Москві та Петербурзі). На початку 1990-х років були розроблені програми, видані підручники й посібники, підготовлені кадри вищої кваліфікації за спеціальністю «Етнологія». Однак розвиток народознавчої науки в країні перервав проєкт Національного стандарту класифікації освіти, звідки безпідставно було вилучено таку спеціальність, як «Етнологія». А між тим, саме фахівців цієї спеціальності сьогодні критично потребують районні та обласні історико-етнографічні музеї, архіви, центральні та регіональні музеї під відкритим небом; бракує етнологічної компетентності організаторам фестивалів з етнічних культур; через нестачу фахівців з етнології в Україні набувають популярності некваліфіковані експертні середовища, які підтримують поширення низькопробних підробок і псевдотрадиційних елементів народно-мистецьких виробів, звичаєво-обрядової культури тощо.

Відтак наголошуємо, що вилучення з Переліку наукових спеціальностей та спеціальностей вищої освіти «Етнології» мало негативні наслідки не лише для освітніх та наукових процесів в Україні, а й для всього українського культуро- та державотворення, а також для інтеграції України до світового співтовариства.

Вважаємо, що поновлення «Етнології» в Переліку спеціальностей та відкриття кафедр етнології у Харкові, Дніпрі, Полтаві, Кропивницькому, Херсоні, Запоріжжі та інших містах, особливо в південно-східних регіонах, сприятиме створенню передумов для формування коректної етнополітики, виваженої експертної думки щодо причин та характеру конфліктогенних процесів і своєчасному пошуку запобіжних державних заходів.

Перспектива інтеграції України до європейського співтовариства актуалізує потребу підготовки етнологів широкого профілю, етнологів-теоретиків, здатних здійснювати повний спектр функцій, пов'язаних із прикладним використанням набутих знань з теорії та практики життя етносів.

Високошановний Оксене Васильовичу! Сподіваємось на Вашу мудрість державного діяча, на Ваше розуміння і сприяння в позитивному вирішенні порушеної проблеми.

Директор Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України,
Академік-секретар
Відділення літератури, мови
та мистецтвознавства НАН України

Ганна СКРИПНИК

Директор Інституту народознавства
НАН України, академік НАН України

Степан ПАВЛЮК

ПРИМІТКА

Звернення в онлайн-режимі підтримали:

Науковий колектив ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України**Кушнір В. Г.** – д-р іст. наук, професор, декан факультету історії та філософії Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова (**Одеса**)**Соляр І. Я.** – д-р іст. наук, професор, директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (**Львів**)**Мойсієнко В. М.** – канд. іст. наук, професор, перший проректор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (**Черкаси**)**Стельмащук Г. Г.** – д-р мистецтвознавства, професор, академік Національної академії мистецтв України, зав. кафедри історії і теорії мистецтва Львівської національної академії мистецтв (**Львів**)**Коляструк О. А.** – д-р іст. наук, професор, зав. кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (**Вінниця**)**Сілецький Р. Б.** – д-р іст. наук, професор, зав. кафедри етнології Львівського національного університету імені Івана Франка (**Львів**)**Скляр В. М.** – д-р іст. наук, професор, зав. кафедри українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (**Харків**)**Великочий В. С.** – д-р іст. наук, професор, декан факультету туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (**Івано-Франківськ**)**Кугутяк М. В.** – д-р іст. наук, професор, декан факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (**Івано-Франківськ**)**Швидкий С. М.** – д-р іст. наук, проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (**Слов'янськ**)**Наумовська О. В.** – д-р філол. наук, доцент, зав. кафедри фольклористики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (**Київ**)**Сергійчук В. І.** – д-р іст. наук, професор, зав. кафедри історії світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (**Київ**)**Масненко В. В.** – д-р іст. наук, професор, зав. кафедри історії України Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (**Черкаси**)**Павленко І. Я.** – д-р філол. наук, професор, зав. кафедри слов'янської філології філологічного факультету Запорізького національного університету (**Запоріжжя**)**Бабенко Л. Л.** – д-р іст. наук, доцент, зав. кафедри історії України факультету історії та географії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (**Полтава**)**Тарас Я. М.** – д-р іст. наук, професор, зав. відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України (**Львів**)

- Глушко М. С.** – д-р іст. наук, професор кафедри етнології Львівського національного університету імені Івана Франка (**Львів**)
- Ярмоленко Н. М.** – д-р філол. наук, професор кафедри української літератури та компаративістики Навчально-наукового інституту української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (**Черкаси**)
- Радович Р. Б.** – д-р іст. наук, старший наук. співробітник відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України (**Львів**)
- Кожолянко О. Г.** – д-р іст. наук, професор Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (**Чернівці**)
- Темченко А. І.** – д-р іст. наук, доцент кафедри історії України Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (**Черкаси**)
- Никорак О. І.** – д-р мистецтвознавства, провідний наук. співробітник відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України (**Львів**)
- Яців Р. М.** – д-р іст. наук, професор кафедри художнього дерева Львівської національної академії мистецтв (**Львів**)
- Сегеда С. П.** – д-р іст. наук, професор, провідний наук. співробітник відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України (**Львів**)
- Герус А. М.** – д-р іст. наук, зав. відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України (**Львів**)
- Сокіл Г. П.** – д-р філол. наук, професор кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка (**Львів**)
- Костючок П. А.** – канд. іст. наук, доцент кафедри етнології і археології факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (**Івано-Франківськ**)
- Левицька М. К.** – д-р іст. наук, старший наук. співробітник відділу мистецтвознавства Інституту народознавства НАН України (**Львів**)
- Мовна У. В.** – д-р іст. наук, старший наук. співробітник відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України (**Львів**)
- Коваль Г. В.** – д-р філол. наук, старший наук. співробітник відділу фольклористики Інституту народознавства НАН України (**Львів**)
- Федорчук О. С.** – д-р іст. наук, старший наук. співробітник відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України (**Львів**)
- Щербань О. В.** – д-р іст. наук, старший наук. співробітник відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України (**Львів**)

***

Наукова частина Інституту представляє громадськості для ознайомлення окремі аргументації, висловлені учасниками етнологічної онлайн-наради на підтримку пропозицій відновлення у переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні, спеціальності «Етнологія»:

д-р філол. наук, професор І. Я. Павленко (Запоріжжя):

«Підтримую лист Міністру освіти та науки О. В. Лісовому про включення “Етнології” до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні. Необхідність підготовки фахівців-етнологів є у будь-якій країні, а в Україні потреба в ній різко актуалізована війною і подальшими потребами у відбудові та зміцненні країни. Перемоги!».

д-р філол. наук О. В. Наумовська (Київ):

«Ознайомилась зі зверненням до Міністра освіти і науки України щодо необхідності відновлення спеціальності “Етнологія” у переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні. Засвідчую свою цілковиту підтримку цієї важливої ініціативи і готовність поставити свій підпис під зверненням. Дякую за запрошення на нараду. Народна культура є тим міцним муром, який захищає державу і її громадян на рівні духовному, що є необхідним в усі часи і особливої актуальності набуває у часи лихоліть. Відтак, підготовка кваліфікованих фахівців у цій сфері є вкрай нагальною в умовах війни, розв’язаної росією проти України у ХХІ столітті, а також матиме важливе значення для відбудови нашої держави у повоєнний час після перемоги України».

д-р іст. наук, професор В. С. Великочий (Івано-Франківськ):

«Цілком погоджуюся з наведеними вами аргументами на користь розширення переліку спеціальностей з включенням етнології. Проти нас ведуть війну на винищення не лише фізичне, а насамперед – знищення нашої самості. Вивчення етнології Українського народу не менш важливе, як вивчення його історії і мови. Прошу поставити і мій підпис під цим зверненням».

д-р іст. наук, професор О. А. Коляструк (Вінниця):

«Глибоко вдячна організатором заходу за пропозицію взяти участь в обговоренні звернення до Міністра освіти і науки України Оксена Лісового про відновлення наукової спеціальності “Етнологія” у закладах вищої освіти України. Запрошення до участі у заході сприймаю, передусім, як засвідчення і визнання багаторічної праці колективу вінницьких істориків-етнологів у дослідженні і збереженні етнокультурної спадщини нашої країни і Поділля, зокрема, та підготовки фахівців з етнології (етнографії, українознавства, народознавства, культурної антропології). З вдячністю і відповідальністю засвідчую свою готовність у будь-якій контактній формі брати активну участь у справі клопотання за відновлення наукової спеціальності “Етнологія”».

д-р іст. наук С. М. Швидкий (Слов'янськ):

«Для мене велика честь взяти участь в етнологічній нараді з приводу клопотання до Міністра освіти і науки України п. Оксена Лісового щодо відновлення спеціальності “Етнологія” в переліку спеціальностей, за якими здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти в Україні. Вважаю, що порушення такої проблеми на часі, виваженими є аргументи, вони переконливі й відповідають сучасним реаліям України. Я схвалюю текст звернення й підтримую прагнення наукової та освітянської спільноти у відновленні спеціальності “Етнологія”».

д-р іст. наук Л. Л. Бабенко (Полтава):

«Поділяю вашу стурбованість станом підготовки фахівців у сфері гуманітаристики. На жаль, на тлі декларацій про важливість формування національної ідентичності на державному рівні ніхто не говорить про фаховий інструментарій цього процесу. Підтримую вашу ініціативу. Нам близька і зрозуміла суть порушених у зверненні проблем».

д-р іст. наук, професор М. С. Глушко (Львів):

«Щиро дякую за довір'я і запрошення до участі у нараді! Зміст листа, адресованого міністру освіти та науки України Оксену Лісовому, підтримую. Звернення кваліфіковане й обґрунтоване. Сподіваюсь, що Ваша спроба поновити "Етнологію" як спеціальність увінчається успіхом. Шкода, що ця надія виникла лише в цьому році, позаяк упродовж попередніх восьми років цю науку руйнували різними способами».

***

Подаємо також розгорнуту версію підтримки ініціативи профільних академічних інститутів, викладену у вигляді окремого звернення учених Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (адресованого Міністру освіти і науки України О. В. Лісовому).

**Міністру освіти і науки України
Лісовому О. В.**

Шановний Оксене Васильовичу!

Науковці та викладачі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького підтримують звернення колег з Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України та Інституту народознавства НАН України про включення до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні, такої спеціальності, як «Етнологія».

У світі невпинно зростає інтерес до української минувшини, через призму якої прочитується наше переможне сьогодення. Необхідність повернення до життя спеціальності «Етнологія» зумовлена тим, що ця наука становить загальнотеоретичну й методологічну основу цілої низки народознавчих та суспільних дисциплін, зокрема, фольклористики, етнопедagogіки, етнологістики, етнополітології, етнодержавознавства тощо.

Розгортання етнологічних наукових досліджень забезпечить можливість опрацювання значної кількості культурних артефактів, накопичених у державних музеях та приватних колекціях. Наукового антропологічного осмислення потребують фольклорні архіви, що розкривають комунікативні шляхи передачі народних норм і цінностей за допомогою словесних текстів.

Черкаський університет має сталі традиції етнологічних та фольклорних студій. Про це свідчать десятки докторських і кандидатських дисертацій, захищених нашими співробітниками, монографічні дослідження, спеціалізовані наукові видання. Певний час у закладі функціонувала кафедра історії та етнології України (тепер кафедра історії України). Наразі продовжують працювати етнологічна та фольклористична лабораторії, музей українського рушника та інші, орієнтовані на дослідження традиційної української культури, наукові підрозділи. Ще на початку 1990-х років була започаткована підготовка спеціалістів (згодом – бакалаврів і магістрів) з відповідної спеціальності. Проте скорочення переліку галузей знань і спеціальностей, здійснене відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 29.04.2015, призвело до фактичного блокування подальшого розвитку етнологічних досліджень і втрати інтересу здобувачів вищої освіти до отримання фаху етнолога.

Переконані, що поновлення «Етнології» в Переліку спеціальностей позитивно вплине на загальний розвиток гуманітарного та суспільного сегменту української науки, а також дозволить у новій якості відновити підготовку відповідних фахівців через впровадження

повноцінних освітньо-професійних програм. Підготовка спеціалістів-етнологів бакалаврського та магістерського рівнів сприятиме фаховому вивченню традиційної культури українців, процесів етногенезу на території України, формування української нації; дозволить актуалізувати дослідження культури інших етнічних спільнот у складі нашої держави – України.

Професійний підхід до формування етнологічного знання слугує важливим аргументом для подолання псевдоісторичних міфів російського агресора, формування в наших громадян вагомого підґрунтя національної ідентифікації як представників модерної української нації. Підготовка професійних етнологів буде затребувана й у процесі деокупації українських територій. Такий підхід також повністю відповідає потребам оптимізації європейської інтеграції України, оскільки увага до традиційної культури всіх спільнот є провідною ідеєю в європейському гуманітарному дискурсі.

Високошановний Оксене Васильовичу, сподіваємось на Вашу підтримку в позитивному вирішенні порушеної проблеми.

Перший проректор

Василь Мойсієнко

*Інформаційне повідомлення підготували:
заступник директора ІМФЕ, канд. іст. наук Наталія Стішова,
голова Ради молодих учених ІМФЕ Олександр Головка*

Надійшла / Received 05.06.2023

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 13.06.2023